

FĂRIMIȚAREA FEUDALĂ ÎN EUROPA APUSEANĂ OGLINDITĂ ÎN JURĂMÎNTUL DE RESPECTARE A PĂCII PUBLICHE ȘI ÎN CRONICA LUI SUGER

Ierarhia feudală, constituită în secolele IX—XI, avînd la bază fidelitatea și vasalitatea, a creat o țesătură de relații, de la om la om, menite să asigure cea mai perfectă ordine în societate. În realitate, însă, ea a creat cea mai perfectă dezordine. Relațiile sociale în Europa apuseană se întemeiau pe proprietatea funciară de un anumit tip — feudul — fapt ce făcea ca deținătorii ei să beneficieze de o largă independență economică și politică. De aceea, între vasali și seniori se purtau neîncetat războaie, deși vasalii, conform dreptului feudal, datorau supunere și credință seniorului de la care dețineau feudul, în timp ce acesta din urmă se angaja să ocrotească pe cei ce i se închinau. Dar dreptul sabiei rămînea în vigoare, orice litigiu putea fi soluționat cu arma în mînă; apoi, vitejia războinică, spiritul belicos rămîneau mai departe virtuți morale ale clasei dominante, dornică de a obține noi domenii. La adăpostul acestei moralități, cavalerii briganzi își desfășurau în voie acțiunile contribuind la mărirea stării de insecuritate generală, provocată de războaie.

În condițiile noi create de dezvoltarea relațiilor marfă-bani din secolele XI—XII, războiul devenea o frînă în calea dezvoltării sociale. Redăm mai jos două documente din care rezultă consecințele supărătoare ale acestor stări de lucruri, mai ales pentru masele populare.

Textele

Fragment din textul jurămîntului de respectare a ordinii publice pe care cavalerii din Franța trebuiau să-l depună¹ (*G. D u b y, l'An Mil, 1967, pp. 171—173*).

„Promit să nu atac nici o biserică în nici un fel.

Nu voi ataca clericii sau călugării, dacă nu poartă arme lumesti, și nici pe cel care merge cu ei, dacă nu are lance sau scut; nu le voi lua calul, în afară de cazul cînd i-am prins în flagrant delict, ceea ce m-ar îndreptăți să o fac, sau de cazul cînd au refuzat să-și răscumpere greșeala în timpul de cincisprezece zile de la înștiințarea mea.²

Nu voi lua boul, vaca, porcul, oaia, mielul, capra, asinul, nu voi lua sarcina pe care o poartă cineva, iapa sau mînzul său nepus la ham, nu voi

face captivi țăranul, țăranca, reprezentanții ordinei, negustorii ; nu le voi lua banii, nu-i voi constrînge să se răscumpere, nu-i voi ruina luîndu-le avutul sub pretext că port război cu seniorul lor, nu-i voi biciui ca să le răpesc hrana.³

Nu voi incendia și nici dărîma casele, cu condiția să nu gădesc (ascuns) un cavaler, dușman mie, sau un hoț...

Nu voi tăia, nu voi smulge via cuiva și nici nu voi culege strugurii sub pretext de război... nu voi distruge moara, nu voi fura grîul...

Răufăcătorului public, dovedit, nu-i voi acorda sprijin sau ocrotire între zidurile (castelului meu) și nici nu voi participa la acțiunea sa de brigandaj.

Nu voi ataca femeile nobile nici pe cele care călătoresc cu ele, neîntovărite de soții lor, cu condiția să nu le văd comișînd vreun rău împotriva mea ; voi avea aceeași comportare față de văduve și călugărițe.⁴

Fragment din cronica lui Suger, abate de Saint-Denis⁵ , "Vie de Louis VI le Gros" (Les classiques de l'histoire de France au moyen age, Paris, 1929, pp. 115—119).

„Pe vîrful unui pisc abrupt, dominînd malul marelui fluviu, Sena, se înalță un castel îngrozitor, fără renume, numit Roche-Guyon. El este săpat direct în stîncă înaltă, încît din exterior nu putea fi văzut. Mîna abilă a constructorului a amenajat pe versantul muntelui, tăind stîncă, o locuință spațioasă, prevăzută cu deschizături puține și mici. Ar putea fi luat drept un cuib de vrăjitori.⁶

...Posesorul acestei fortificații, rău famate, odioasă atît lui Dumnezeu cît și oamenilor, era Gui,⁷ un tînăr care, fiind înzestrat cu o fire bună, respingînd tradiția cea fără de lege a strămoșilor săi, hotărîse să ducă o viață cinstită... Soarta nenorocită legată de acest loc funest a vrut ca el să fie luat prin surprindere și ucis mișelește de către cumnatul său, un monstru... Acest cumnat, Guillaume, normand de origine, un trădător fără pereche, trecea drept unul dintre familiarii și prietenii săi intimi... Într-o duminică, în zori, el a găsit o ocazie prielnică pentru a-și pune în aplicare trădarea.⁸ Amestecîndu-se printre primii credincioși, cei mai pioși, care se duceau la biserica ce ținea de casa lui Gui, despărțită fiind de aceasta doar prin blocul de stîncă, el (Guillaume) a intrat el însuși (în biserică) dar avînd sentimente deosebite de ale celorlalți credincioși, acoperit fiind de o pelerină și o glugă și purtînd asupra sa pumnalul de trădător. În timp ce ceilalți se rugau, el s-a prefăcut, de asemenea, o vreme că se roagă. Apoi, după ce cercetase bine ce posibilități avea de a se apropia de Gui, s-a îndreptat grăbit spre ușa pe unde acesta tocmai intra în biserică. Atunci își scoase sabia, și înconjurat de oamenii săi nelegiuiți, s-a aruncat (asupra victimei) cu toată sălbăticia...

La această privesște, nobila soție a victimei rămîne ca de piatră : ...apoi, aleargă la soțul ei fără să-i pese de moarte și prăbușindu-se asupra lui îl acoperă în întregime cu corpul său, ...și în timp ce primea loviturile (de sabie) și rănile pe care ucigașii i le făceau ea se văita... Ei (ucigașii) o iau de păr și o tîrasc ; tot corpul îi este zdrobit și rănit de loviturile de sabie. În chip tilhăresc ei i-au omorît bărbatul, apoi găsind copiii s-au scăpat de ei cu o cruzime demnă de Irod, zdrobindu-le craniile de stîncă...

În sfârșit, criminalul Guillaume, după ce a expus afară <cadavrele> ca pe niște porci, s-a liniștit, întocmai ca o fiară sălbatecă sătulă de sînge. Admirînd mai mult ca de obicei fortificația în stîncă, el o lăudă cu înflăcărare; apoi, se întrebă cum să jefuiască împrejurimile, cum să facă pentru a-și impune voința, pentru a semăna spaima printre francezi și normanzi...⁹

Comentariu istoric

1) Textul jurămîntului a fost redactat între anii 1023—1025 și aparține lui Guerin, episcop de Beauvais. În procesul de formare a unei noi mentalități, privind respectarea ordinii publice, biserica catolică a fost prima care prin forța sa morală a căutat să impună așa numita „pacea lui Dumnezeu“ sau, cu alte cuvinte, pacea publică. Explicația rezidă în faptul că feudalii eclezias-tici, prin normele de viață ce li se impuneau, nu puteau profita de avantajele războiului din care nobilii laici, dispunînd de armate proprii, făcuseră — după cum remarcă clasicii marxismului — un mijloc de realizare a supraprofitului. În schimb, bogatele mănăstiri de călugări și călugărițe nu odată deveneau ținta atacurilor cavalerilor. Războiul între particulari, considerat de multe ori o chestiune de onoare, nu putea fi lichidat dintr-o dată. Măsurile au fost luate treptat. Prima dată conciliul de la Poitiers (1000) a proclamat „pacea lui Dumnezeu“, interzicînd luptele dintre feudali patru zile pe săptămîină (de miercuri seara pînă luni dimineața, la fel în ajunul marilor sărbători religioase) și stabilind pedeapsa cu excomunicarea pentru oricine o încălca. Două decenii mai tîrziu, s-a impus cavalerilor jurămîntul de respectare a liniștei publice. Textul jurămîntului este o mărturie elocventă a gradului pînă la care se ajungea cu samavolniciile. Regalitatea, în procesul de centralizare și de lichidare a anarhiei, s-a sprijinit pe măsurile luate de biserică.

2) Pentru a se limita ciocnirile militare, s-a hotărît de către biserică ca în cazul unui diferend să se acorde un interval de cincisprezece zile, timp în care părțile puteau apela la tribunalul feudal. Din secolul XIII măsura a fost preluată de regalitate, impunînd un răgaz de patruzeci de zile cu drept de apel la tribunalul regal. Ideea de a nu fi atacate persoanele lipsite de apărare revine în textul jurămîntului.

3) De remarcat insecuritatea drumurilor, de aici circulația restrînsă. Nici reprezentanții ordinii publice nu erau cruțați. Despre negustori se spune în documente că nu puteau călători decît cu sabia de-a curmezișul șei, de aici nevoia organizării lor în asociații care aveau mai ales un caracter militar. Angajamentul că nu vor ataca negustorii revine de mai multe ori în text. Războiul între seniori era un bun pretext de jefuire a țăranilor care se aflau pe domeniile celor în conflict.

4) Faptul că nu sînt menționate decît femeile nobile și călugărițele reflectă nu atît o poziție de clasă cît o realitate. Țărăncile nu-și părăseau satul decît rareori, la marile sărbători și atunci mergeau în grupuri însoțite de bărbați, în timp ce femeile nobile călătoreau de la un castel la altul, iar călugărițele de la o mănăstire la alta.

5) Suger, consilier regal în vremea regilor Franței Ludovic VI și Ludovic VII, a trăit între anii 1081—1151. Adept al politicii de centralizare, în

opera sa demonstrează nevoia unei autorități centrale pentru înlăturarea anarhiei interne. Ideea sa centrală este că regele prin funcția sa înaltă (unsul lui Dumnezeu) are dreptul să reprime orice act de violență, el trebuie să fie ascultat de toți. Este o ideologie religioasă, conformă mentalității religioase a vremii, dar care făcea — după cum remarca Engels — ca regalitatea să apară singurul element de ordine în cadrul dezordinii generale. Procesul de centralizare în Franța se consideră că începe cu domnia lui Ludovic VI, iar Suger este primul ideolog al acestei politici. Întâmplarea povestită se plasează în jurul anului 1109.

6) Castelele cavalerilor briganzi erau numeroase în Franța. Suger le numește „cuib de balauri și tavernă de hoți“.

7) Nobilii, turbulenți, prin acțiunile lor sprijineau pe regele Angliei, Henric I, dușmanul lui Ludovic VI. Este cazul lui Gui, stăpînul de la Roche-Guyon, probabil tatăl eroului povestirii, care în 1097 predase castelul englezilor, în schimbul unei sume de bani.

8) Pacea publică impusă la conciliul de la Poitiers (1000) nu era respectată nici după un secol, în ciuda amenințării cu excomunicarea. Crima a avut loc într-o duminică, ba mai mult, în biserică. Cazurile de acest gen erau numeroase și s-au repetat și în secolele următoare. Noua mentalitate privind ordinea în societate își făcea loc greu.

9) Asemenea acte, greu de calificat, trezeau însă indignarea maselor, fapt ce ușura sarcina regalității. Oamenii dependenți de Roche-Guyon au refuzat să-l recunoască pe ucigaș ca senior. Ei au apelat la regele Franței, suzeranul lor și cu încuviințarea lui l-au asediat pe Guillaume în fortăreața sa. Vinovatul și-a primit pedeapsa fiind, la rîndul său, ucis. Cadavrul său și cele ale oamenilor săi, după ce li s-au scos măruntaele, au fost expuse cîteva zile, apoi legate de plute și lăsate să plutească pe Sena pînă la Rouen pentru a fi pildă provocatorilor de dezordine.

Indicații metodice

Documentele pot fi folosite la lecția „Societatea feudală în secolele XI—XIV“, pentru a se demonstra anarhia feudală și rolul jucat de regalitate în procesul de centralizare. Textul jurămîntului poate fi utilizat ca material documentar privind îndatoririle nobililor cavaleri. Primul izvor ilustrează procedeele folosite în societatea feudală pentru înlăturarea abuzurilor, în timp ce cel de al doilea are mai mult un scop afectiv, să trezească la elevi sentimentul de dezaprobare față de ororile războiului, să nu-i privească numai latura sa epică, de glorie a unor fapte de vitejie.

INDICAȚII BIBLIOGRAFICE

- M. Bloch, *La société féodale, Les liens d'homme à homme*, Paris, 1939.
 H. Focillon, *Anul o mie*, București, 1971.
 J. le Goff, *Civilizația occidentului medieval*, București, 1971.